

ANKASAM bülten

15 Mayıs 2022
SAYI: 2022/19

Yeni Kazakistan: Cumhurbaşkanı Tokayev ve Uyguladığı Dış Politika

11

Sri Lanka Başbakanı'nın
İstifası ve Geçici Hükümet
Olasılığı

13

DEAŞ'ın
Afganistan
Stratejisi

İÇİNDEKİLER

ANKASAM ANALİZ

- 03** Yeni Kazakistan: Cumhurbaşkanı Tokayev ve Uyguladığı Dış Politika
Prof. Dr. Darhan KIDIRALI
- 11** Sri Lanka Başbakanı'nın İstifası ve Geçici Hükümet Olasılığı
Dr. Md Mostafa FAISAL
- 13** DEAŞ'ın Afganistan Stratejisi
Ahmad Khan DAWLATYAR
- 16** Kırgızistan-Tacikistan Sınır Sorununda Çözüm Arayışları
Ademi MUKANBETOVA
- 18** Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Afrika'ya Etkileri
Göktuğ ÇALIŞKAN

BASINDA ANKASAM

22 Medya

DERGİLER

23 Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi

Bölgesel Araştırmalar Dergisi

Çankaya Mahallesi, Cemal Nadir Sokak, No: 20 06880,
Çankaya – Ankara/Türkiye
Tel: +90 312 474 00 46 | Faks: +90 312 474 00 45 E-posta:
info@ankasam.org

Bu yayının tüm hakları Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'ne (ANKASAM) aittir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek yapılacak makul alıntılar dışında ANKASAM'ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Bu çalışmada yer alan görüş ve değerlendirmeler yazarına ait olup, kurumsal olarak ANKASAM'ın resmi görüşünü yansıtmaz.

Tasarım-Dizgi: Esra Karadağ

ANKASAM ANALİZ

Yeni Kazakistan: Cumhurbaşkanı Tokayev ve Uyguladığı Dış Politika

Giriş

2022 yılının Ocak ayında Kazakistan'da yaşanan trajik olaylar, ülkenin gelecek yönelimiyle ilgili pek çok soruyu ortaya çıkarmaktadır. Özellikle de Kazakistan'ın dış politikası büyük merak konusudur. Bu bağlamda Kazakistan'da yaşanmakta olan değişim ve dönüşümler ve Cumhurbaşkanı Kasım-Jomart Tokayev'in dış politika anlayışının masaya yatırılması gerekmektedir.

Belirtmek gerekir ki; bağımsızlığının 30. yılını geride bırakan Kazakistan'ın pek çok başarıyı elde ettiği aşikârdır. Kazakistan'ın devlet inşası süreci tamamlanmış, sorunlu bölgelerle ilgili meseleler çözülmüş, ülke sınırları net olarak çizilmiş ve uluslararası hukuk tarafından tescil edilmiştir. Büyük Bozkırların göbeğinde ihtişamlı ve modern bir yeni başkent yükselmiştir. Ekonomik olarak Kazakistan, uluslararası piyasaların önemli bir üyesi haline gelmiştir. Kıtanın tam or-

Prof. Dr. Darhan KIDIRALI
Uluslararası Türk Akademisi Başkanı

tasındaki en uzun kara sınırları, barış ve güvenliğin teminatına dönüşmüştür.

Kazakistan'ın söz konusu başarılarına uygulanan dış politikanın mühim katkılarının olduğu açıktır. Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, ülkenin dış politikasını çok vektörlü olarak belirlemiştir. Kazakistan'ın markası haline gelen söz konusu dış politika anlayışının oluşmasında ve gelişmesinde, hiç kuşkusuz uzun yıllar boyunca ülkenin Dışişleri Bakanı olarak görev yapan (1994-1999 ve 2002-2007) ve daha sonra da Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreter Yardımcısı görevinde bulunan tecrübeli ve profesyonel diplomat Tokayev'in önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Bu politika bölgesel ve küresel güçlerle dengeli, pragmatik ve yapıcı ilişkilerin geliştirileceği anlamına gelmektedir. Son otuz yılda uygulanan bir strateji, küresel jeopolitik açılarından çalkantılı bir durumda bulunan Avrasya coğrafyasındaki etkinliğini ve başarısını defalarca kanıtlamıştır.

2019 yılında Cumhurbaşkanı seçildikten sonra Tokayev, dış politikada sürekliliğe önem vereceğini açıklamıştır. 2020 senesinin Mart ayında kabul edilen "2020-2030 Kazakistan Cumhuriyeti Dış Politika Konsepti", dış politikadaki sürekliliğin ilanı şeklinde yorumlanabilir. Bu konsept vesilesiyle Kazakistan Cumhurbaşkanı, ülkenin Dışişleri Bakanlığı görevini Başbakan Yardımcılığı seviyesine yükseltmiş, dış politikadan sorumlu özel bir temsilci atamış, Cumhurbaşkanlığı Ofisi Başkan Yardımcısı olarak Dış Politika Yardımcısı'nı tayin etmiş ve böylece diplomasiye büyük önem verdiğini ortaya koymuştur. Bu yöndeki atamalar daha sonraki süreçte de devam etmiştir.

18 Kasım 2021 tarihinde altı yıl aradan sonra ilk kez gerçekleştirilen Dışişleri Bakanlığının genişletilmiş yönetim kurulu toplantısına katılan Tokayev, dünyadaki gelişmeler ışığında dış politika yöntemlerini yeniden gözden geçirme ve sistematik önlemler geliştirme ihtiyacına dikkat çekmiştir.

Tokayev, öncelikle dış politikanın "halkın sesini duyan bir devlet" anlayışına göre yürütülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu, halkın ihtiyaçlarına ve ulusal çıkarılara hizmet eden bir dış politikadır. İkinci olarak Kazak lider, ekonomik diplomasiyi canlandırma ve yatırım çekmek için çaba gösterme gerekliliğinin altını çizmiştir. Üçüncüsü, Kazakistan'ın Orta Asya'daki liderliğini güçlendirmenin önemini vurgulamıştır. Dördüncüsü, dünyanın önde gelen ülkeleri ve bölgedeki etkili ülkelerle eşit ve etkin işbirliği kurmak gerektiğini belirterek Kazakistan diplomasisinin yeni bir imajını oluşturma ve bu alanda atılım yapma talimatı vermiştir.

Bu çalışmada da Tokayev'in dış politikadaki faaliyetleri mercek altına alınmaktadır. Özellikle de Tokayev'in dengeli ve çok vektörlü dış politika stratejisini devam ettirme çabası masaya yatırılmaktadır. Bu bağlamda Trajik Ocak Olayları'nın Kazakistan dış politikasına nasıl etkilediğine de değinilmektedir.

Ocak Olayları ve Dış Politikadaki Sınamalar

Trajik Ocak Olayları'ndan sonra bazı uzmanlar, Kazakistan'ın çok vektörlü dış politikasının geleceğine şüpheyle bakmaya başlamıştır. Onlara göre, Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) barış güçlerinin Kazakistan'a girmesi, Nur-Sultan'ın dış politikada çok vektörlülükten vazgeçme olasılığını tartışmaya açmıştır. Ancak Kazakistan'ın dengeli ve etkin dış politikasının değişime uğrayacağına dair böyle bir değerlendirmenin yanlış olduğu kısa süre içerisinde anlaşılmıştır. Kazakistan Cumhurbaşkanı Tokayev hem dış politika alanındaki atamaları hem etkin faaliyetleriyle Kazakistan'ın çok vektörlü dış politikasından taviz vermeyeceğini ortaya koymuştur.

Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın dış politika alanındaki atamaları ve dış politikadaki aktif eylemleri, ülkenin itibarının geri kazanılmasında kritik bir rol oynamıştır. Örneğin ilk kez Kazakistan Cumhurbaşkanlığı Ofisi'nin idaresi, profesyonel bir diplomat olan Murat Nurtileu'ye emanet edilmiştir. Cumhurbaşkanlığı İdaresinin yeni Başkan Yardımcısı ve Cumhurbaşkanı'nın Uluslararası İşbirliği Özel Elçisi olan Erjan Kazıhanov da aynı zamanda Dışişleri Bakanlığında çalışmış deneyimli bir diplomattır. Buna ek olarak Kazakistan Dışişleri Bakanı Muhtar Tileuberdi'nin Başbakan Yardımcılığı görevinde kalması da dış politikanın değişmeyeceğini gözler önüne sermiştir.

2022 yılının Ocak ve Nisan aylarında Kazakistan dış politikasının tüm önemli alanlarında etkin bir faaliyet dönemi yaşanmıştır. Bu etkinlikler, "2020-2030 Kazakistan Cumhuriyeti Dış Politika Konsepti" doğrultusunda şekillenmiştir. Nitekim Nur-Sultan tarafından rekor sayılabilecek kadar kısa bir sürede Doğu Dünyası'yla (Çin ve Hindistan, Doğu Asya), komşu ülkelerle (Rusya ve Orta Asya), İslam ve Türk Dünyası'yla, Batı'yla ve büyük uluslararası kuruluşlarla ilişkileri güçlendirmek için önemli adımlar atılmıştır.

Bölgesel Entegrasyon: Önce Orta Asya

Bölgesel düzeyde Cumhurbaşkanı Tokayev tarafından izlenen dış politika, genel olarak Orta Asya ülkeleri üzerine odaklanmaktadır. Bu tutum, "2020-2030 Dış Politika Konsepti" belgesinde de açıkça belirtilmiştir. Esasında bu, Kazakistan'ın 1990'lı yıllardan itibaren yürüttüğü politikanın devamıdır. Nazarbayev'in önerisi üzerine 1994 yılında Orta Asya Birliği kurulmuş, ama imzalanan anlaşmalar bazı sebeplerden dolayı sadece kağıt üzerinde kalmıştır. 2007 yılında ise Nazarbayev bu Birliği yeniden canlandırmaya çabalamış, ancak bu girişim de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Durumlar 2017 itibarıyla değişmeye başlamış ve 2018 yılında Kazakistan'da, 2018 yılında ise Özbekistan'da "Orta Asya Liderleri İstişare Toplantısı" adı altında zirveler düzenlenmiştir.

Bu bağlamda Tokayev'in 6 Ağustos 2021 tarihinde Türkmenistan'da gerçekleştirilen Orta Asya Liderleri İstişare Toplantısı'na katılımı, bölgesel entegrasyona yeni bir ivme kazandırmıştır. Zirvede Kazakistan Devlet Başkanı, "Birliğimizi güçlendirmemiz ve birbirimizle gereksiz rekabeti önlememiz gerekiyor. En önemli uluslararası konularda ortak tutumumuzu ifade edersek, dünya kamuoyuna ortak yaklaşımımızı göstermiş oluruz. Uluslararası arenada rekabet, ulusal çıkarlarımızla çelişiyor" diye açıklamada bulunmuştur.

Cumhurbaşkanı, 18 Kasım 2021 tarihinde Dışişleri Bakanlığının genişletilmiş Genel Kurul toplantısında Orta Asya'nın Kazakistan için öncelikli bir bölge olduğunu kaydetmiştir. Kazakistan'ın Orta Asya'daki liderliğini güçlendirmenin çok önemli bir görev olduğunu vurgulayan Cumhurbaşkanı, "Kazakistan'ın Orta Asya'nın kaderi için özel bir sorumluluğu vardır" diye vurgulamıştır. Bu da Kazakistan'ın bölgesel dayanışma için aktif bir politika izlemeye devam edeceği anlamına gelmektedir.

Hem ikili hem bölgesel işbirliği bakımından Tokayev'in 25 Ekim 2021 tarihinde Türkmenistan'a yaptığı ziyaretin önemli olduğunu belirtmek gerekir. Ziyaret sırasında ticaretten ulaşıma, tarımdan bilime çeşitli alanlarda 20 anlaşmanın imzalanması, iki ülke arasındaki ilişkilerin yeni bir boyuta ulaştığının bir göstergesidir. Özellikle Hazar Denizi'nde Kazakistan-Türkmenistan devlet sınırının çizilmesi ve komşu balıkçılık alanlarının bölünmesine ilişkin anlaşmanın özel bir yeri vardır. Böylece iki ülke arasındaki kara ve deniz sınırlarının yasal tescili tamamlanmış oldu.

Orta Asya'nın Ortadoğu'ya açılan kapısı olan Türkmenistan'ın bölgesel entegrasyon projelerine etkin katılımı Kazakistan için önemlidir. Bu açıdan Türkmenistan'ın Türk Devletleri Teşkilatı'ndaki (TDT) gözlemci statüsü Nur-Sultan tarafından olumlu bir adım olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla Tokayev'in Türkmeni-

stan ziyaretinin iki ülke arasındaki stratejik ilişkileri güçlendirdiği ve bölgesel entegrasyona önemli katkılar sağladığı sonucuna varabiliriz.

Hem Orta Asya bağlamında hem Türk Dünyası bağlamında Kazakistan'ın Özbekistan ve Kırgızistan ile ilişkileri de stratejik öneme sahiptir. Bu çerçevede Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in 6 Aralık 2021 tarihinde Kazakistan'a yaptığı ziyaret, ikili ilişkiler ve bölgenin geleceği açısından oldukça mühimdi. Bu, Mirziyoyev'in yeniden Özbekistan Cumhurbaşkanı seçilmesinden bu yana ilk "devlet ziyareti" idi. Uluslararası siyasette, yeniden seçilmiş bir devlet başkanının ilk ziyareti genellikle ülkenin önceliklerini ifade etmesi bakımından önemlidir. Bu açıdan, Özbekistan için bölgede ve uluslararası politikada en önemli ülke Kazakistan'dır. Bu, Nur-Sultan'ın bugüne kadar izlediği sağduyulu politikasının sonucudur.

Mirziyoyev'in Nur-Sultanda havaalanında bizzat Tokayev tarafından karşılanması, iki ülke arasındaki ilişkilerin sadece bir komşuluk değil, gerçek bir kardeşlik olduğunu göstermiştir. Ziyarete 22 belge imzalanmış ve bunlardan en önemlisi "Müttefik İlişkiler Bildirgesi"dir. Esasında Özbekistan, Kazakistan'ın Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü dışında müttefiklik ilişki kurduğu tek ülkedir.

Kazakistan'ın Kırgızistan ile ilişkilerinde önemli olayların yaşandığını belirtmek gerekir. 2 Aralık 2021 tarihinde Cumhurbaşkanı Tokayev, "Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti ile Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Ücretsiz Askeri ve Teknik Yardım Anlaşması"ni onaylamıştır. Kazakistan'ın daha önce Kırgızistan'a tahlil ve aşı şeklinde insani yardım gönderdiğini de not etmekte yarar vardır.

Böylece Kazakistan Orta Asya yönünde etkin politikasını sürdürmektedir. Cumhurbaşkanı Tokayev'in dış politikadaki faaliyetleri bunu kanıtlamaktadır.

Ocak olaylarından sonra Kazakistan, güney komşularıyla ilişkileri istikrarlı bir şekilde geliştirmiştir. Bu bağlamda, farklı düzeylerde bir dizi olaya dikkat çekmeye değer. 20 Ocak'ta Tokayev, Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev ile telefon görüşmesi yapmıştır. 9 Şubat'ta Tokayev, Akorda'da Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Yasama Konseyi Başkanı Nurdinjon Ismoilov'u kabul etmiştir. Aynı gün Özbekistan parlamento heyeti Kazakistan Parlamentosu Meclis Başkanı Erlan Koşanov ile görüşmüş ve ziyaretin ardından Özbekistan ve Kazakistan arasında Parlamentolar Arası İşbirliği Konseyi'nin kurulmasına ilişkin bir anlaşma imzalanmıştır. İki gün sonra, 11 Şubat'ta Özbekistan Cumhurbaşkanı Mirziyoyev, Kazakistan Başbakanı Alihan Smailov'u kabul etmiştir.

Görüşmede taraflar, Orta Asya'nın en büyük iki ülkesinin liderlerinin geçen yıl Aralık ayındaki zirvede vardıkları anlaşmaların uygulanması konusunu ele almışlardır.

Bölgedeki diğer kardeş ülkelerle işbirliği de aynı hızla devam etmiştir. 12 Şubat 2022 tarihinde Kazakistan Başbakan Birinci Yardımcısı Roman Sklyar, Aşgabat'ta Türkmenistan Devlet Başkanı Gurbanguli Berdimuhamedov ile bir araya gelmiştir. Taraflar, ulaştırma ve transit, ticaret, ekonomik ve tarımsal alanlarda işbirliğinin genişletilmesi konusunda görüş alışverişinde bulunmuşlardır.

Bazı uluslararası uzmanlar, Orta Asya liderlerinin Pekin'deki Kış Olimpiyatları'nda çektiği ortak bir fotoğrafa dikkat çekmektedirler. Orta Asya konusunda tanınmış bir uzman olan Arkady Dubnov, "Orta Asya liderleri ortak fotoğraflarıyla, anlaşmazlıkları bir kenara bırakıp mutabakata varabileceklerini dünyaya göstermeye çalışıyorlar... Bu jest ortak bir Orta Asya topluluğunu oluşturma girişimidir. Bölge ülkelerinin liderleri Orta Asya'yı bir bütün olarak uluslararası siyasetin öznesi yapmaya çalışıyorlar." değerlendirmesini yapmıştır

Türk Dünyası Bütünleşme Süreci

Kazakistan baştan beri Türk Dünyasına özel önem vermektedir. Cumhurbaşkanı Tokayev döneminde bu yöndeki en önemli olay, 12 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen Türk Keneşi 8. Zirvesidir. Cumhurbaşkanı sıfatıyla Türkiye'yi ilk kez ziyaret eden Tokayev'in bu ziyareti ayrı bir önem taşıyordu. Cumhurbaşkanı'nın zirvedeki önerileri, Kazakistan'ın Türk Dünyasındaki politikasının devamlılığını göstermesi açısından dikkate değerdi. Türk entegrasyonunun önemine vurgu yapan Tokayev, "örgütün ekonomik, insani ve çevresel işbirliğine özel önem vermesi gerektiğini söylemiştir.

Zirvenin merhum Başbakan Adnan Menderes ve arkadaşlarının yargılandığı ve şimdi Demokrasi ve Özgürlük Adası olarak anılan yerde gerçekleşmesini hatırlatmakta yarar vardır. Nitekim, bu bağlamda Tokayev Kazakistan Cumhurbaşkanı olarak, 1950'li yıllarda Türkiye'ye sığınan Kazakları kabul etmesinden dolayı Adnan Menderes'e ve Türk halkına teşekkür etmiştir. Bu mesaj Türk toplumunda büyük yankı uyandırmıştır. Daha sonra 2022 Nisan ayında Almatı şehrinde ve 2022 Mayıs ayı başında Türkistan şehrinde caddelere Adnan Menderes adı verilmiştir.

Ocak Olaylarından sonra Kazakistan, Türk ülkeleriyle de işbirliğine devam ettirmektedir. Bu bağlamda Ankara'nın her zaman olduğu gibi, Nur-Sultan'ın yanında bulunduğu vurgu yapmamız gerekmektedir. Söz konusu süreçte Cumhurbaşkanı Tokayev, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile birkaç kere telefonda görüşmüşlerdir.

TDT Dışişleri Bakanları Konseyi, Teşkilatın Dönem Başkanlığını yürüten Türkiye Cumhuriyeti'nin Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun girişimiyle, 11 Ocak 2022 tarihinde ülkedeki durumlara ilgili olarak olağanüstü toplantı gerçekleştirilmiş ve Kazakistan'a desteklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca Şubat ayında Mevlüt Çavuşoğlu Kazakistan'ı ziyaret etmiştir. Ziyaret kapsamında Kazakistan-Türkiye Ortak Stratejik Planlama Grubu'nun 7. planlı toplantısı yapılmıştır.

3-4 Mart 2022 tarihlerinde Türkiye Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay'ın Kazakistan'a ziyareti gerçekleştirilmiştir. Fuat Oktay'ı kabul eden Tokayev siyasi, ticari, ekonomik, yatırım, kültürel ve insani alanlarda yüksek düzeyde ikili ilişkilere dikkat çekmiş ve ilişkilerin daha da yoğunlaştırılması gerektiğini vurgulamıştır. Fuat Oktay'ın ziyareti çerçevesinde Kazakistan-Türkiye İş Forumu düzenlenmiş ve 500 milyon dolar değerinde 11 anlaşma imzalanmıştır.

Mayıs gerçekleşmesi planlanan Tokayev'in Türkiye ziyareti ve Erdoğan'ın bu yıl Ekim ayında Nur-Sultan'da düzenlenecek AİGK VI. Zirvesine katılmasının iki kardeş ülke ilişkilerine yeni bir ivme kazandıracığı beklenmektedir. Esasında bu, iki ülke arasındaki ilişkilerin stratejik doğasını yansıtmaktadır.

Tokayev'in Kazakistan Cumhurbaşkanı olarak Türkiye'ye yapacağı ziyaretinin, diplomatik ilişkilerinin 30. yılını kutlamakta olan iki kardeş ülkenin işbirliğini yeni bir aşamaya taşıması beklenmektedir.

Asyalı Devletlerle İlişkiler

Kazakistan, pragmatik dış politikasıyla sadece kardeş ülkelerle değil, komşu ülkelerle de işbirliğini derinleştiriyor. Esasında bu durum Türk Dünyasını da güçlendirmektedir. Bu politika Ocak olayları sonrasında da aynı şekilde devam etti.

25 Ocak 2022 tarihinde Cumhurbaşkanı Tokayev, çevrimiçi formatta düzenlenen "Orta Asya-Çin Zirvesi"ne katılmıştır. Üst düzey forum, Orta Asya devletleri ile Çin arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasının 30. yıldönümü münasebetiyle düzenlenmiştir. Bundan kısa bir süre sonra, 5 Şubat'ta, XXIV Kış Olimpiyat Oyunlarının açılış törenine katılmak için Pekin'de bulunan Tokayev, Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı Şi Jinping ile bir araya gelmiştir. Görüşmeler sırasında ticari ve ekonomik bağların güçlendirilmesine özel önem verilmiştir.

Çin ziyareti sırasında yer alan bir detaya dikkat edilmesinde yarar vardır. Davet edilen devlet başkanlarının çoğu Çin başkentindeki otellerde kalmıştır. Tarihi "Devlet Konutu"nda sadece üç ülkenin başkanları ağırlandı. Bunlar Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Pakistan Başbakanı İmran Han ve Kazakistan Devlet Başkanı Kassym-Jomart Tokayev idi. Çin tarafının bu jesti pek çok şeyi ifade ediyor.

Bir başka Asya devi Hindistan da Kazakistan'ın uzun vadeli ortağıdır. Yukarıda bahsedilen "Orta Asya - Çin" zirvesinden iki gün sonra, 27 Ocak'ta Tokayev, Hindistan Başbakanı Narendra Modi girişimiyle düzenlenen ilk "Orta Asya - Hindistan" devlet başkanları zirvesine katılmıştır. Görüşmelerde ticaret konuları da ele alınmıştır. Bu bağlamda Orta Asya ile Hindistan arasındaki ticaret hacminin %80'inin Kazakistan'ın payı olduğunu not etmekte yarar vardır.

Bu dönemde Çin ve Hindistan dışında Doğu Asya ülkeleri ile de etkin işbirliği devam etmiştir. Örneğin, 26 Ocak 2022 tarihinde Kazakistan Dışişleri Bakan Yardımcısı Şahrat Nurışev, Japonya Büyükelçisi Jun Yamada ve 28 Ocak'ta Kore Cumhuriyeti Büyükelçisi Ku Hong Sok ile görüşmüştür. Toplantı, Kazakistan ile diplomatik ilişkilerin kurulmasının 30. yıldönümüne adanmıştır. Güney Kore büyükelçisi ile yapılan görüşmede "stratejik ortaklık" ifadeleri kullanılmıştır.

29 Nisan'da Japonya'nın Dışişleri Bakanı Yoşimasa Hayaşi, Kazakistan'da resmi ziyarette bulunmuş ve Tokayev tarafından kabul edilmiştir. Ziyaret sırasında iki ülke dışişleri bakanlıkları arasında yapılan görüşmenin ardından "2022-2023 Eylem Planı" imzalanmıştır. Bu arada, aynı tarihlerde Almanya Başbakanı Olaf Scholz'ın Japonya'ya ziyaret gerçekleştirdiğini not etmekte yarar vardır.

Kazakistan aynı şekilde İran ve Pakistan gibi ülkelerle de işbirliğini devam ettirmektedir. 2 Şubat'ta Cumhurbaşkanı Tokayev ve İran İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi, telefon görüşmesi yapmışlar ve ikili işbirliğinin çeşitli yönlerini tartışmışlardır. 26 Ocak 2022 tarihinde Başbakan Yardımcısı-Kazakistan Dışişleri Bakanı Muhtar Tileuberdi, Pakistan İslam Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Makdum Şah Mahmud Kureysi ile bir telefon görüşmesi yapmıştı. Taraflar sadece siyasi, ticari, ekonomik ve insani alanlarda işbirliğini değil; aynı zamanda Kazakistan ve Pakistan arasındaki uluslararası arenada işbirliği konularını da görüşmüşlerdir. 22 Mart 2022 tarihinde ise Muhtar Tileuberdi başkanlığındaki Kazak heyeti, İslamabad'ta düzenlenen İLT Dışişleri Bakanları Konseyi'nin "Birlik, Adalet ve Kalkınma İçin Ortaklık" konulu 48. oturumuna katılmıştır.

Böylece, ülkenin Asyalı ve Müslüman ortakları, Kazakistan'ın Ocak ayındaki trajik olaylardan hızla kurtulmasını ve dış politikasının geleneksel yönüne dönmesini desteklediklerini dile getirmişlerdir.

Rusya ile Pragmatik Ortaklık

Yedi bin kilometrelik ortak kara sınırı olan Rusya ile Kazakistan'ın güvenilir ve pragmatik ilişkileri bulunmaktadır. 2016 yılındaki Rusya-Türkiye arasındaki Uçak Krizi'nin aşılmasında söz konusu güvenilir ilişkiler önemli rol oynamıştır. Kazakistan-Rusya arasındaki bu ilişkilerin devam ettirilmesi Nur-Sultan için stratejik öneme sahiptir.

Bu bağlamda Cumhurbaşkanı Tokayev'in 10 Şubat 2022 tarihindeki Rusya ziyareti de önemli rol oynamıştır. Ziyaret kapsamında 11 anlaşma imzalanmıştır. Bunlardan altısı eğitim, diğer beşi ise ekonomi ve enerji alanında işbirliği ile ilgilidir. Tüm anlaşmalar, karşılıklı yarar sağlayan ortaklık ilkelerine dayanmaktadır.

Tokayev'in Rusya ziyaretinin en özel kısmı, 11 Şubat'ta Kazan'a yaptığı ziyaret ve Tataristan Cumhurbaşkanı Rüstem Minnihanov ile görüşmesi olmuştur. Birçok uzman Kazakistan Cumhurbaşkanı'nin Kazakça konuşmasına ve Minnihanov'la rahatça anlaşmasına dikkat çekmiştir. İki lider, ticaret ve ekonomi, yatırım, kültürel ve insani alanlarda işbirliğini genişletmenin yollarını tartışmıştır. Daha önce, 24 Ocak 2022 tarihinde Tokayev, Kazakistan'ın başkentinde Minnihanov'u kabul etmişti.

Daha sonraki süreçte de Tokayev ile Putin arasında telefon görüşmeleri devam etmiştir.

22 Nisan'da Kazakistan Başbakan Yardımcısı-Dışişleri Bakanı Muhtar Tileuberdi'nin Moskova'ya çalışma ziyareti gerçekleştirilmiş ve Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov ile dar ve genişletilmiş formatlar kapsamlı görüşmeler yapılmıştır. Aynı tarihte Kazak Bakan "Orta Asya + Rusya" dışişleri bakanları formatının beşinci toplantısına katılmıştır. 5 Mayıs'ta Lavrov "Rusya-Orta Asya: Dostluk ve İşbirliği Yolunda 30 Yıl" başlıklı makale yayımlamış ve Kazakistan ile işbirliğinin önemine değinmiştir.

Bu arada, Ukrayna Krizi'nde Kazakistan'ın taraf tutmadığını ve aynı zamanda Donetsk ve Luhansk bölgelerinin bağımsızlıklarını tanımadığını açıkladığını hatırlatmakta yarar vardır.

Batı Vektörü

Batı Dünyası ile işbirliği Kazakistan dış politikasının önceliklerinden biridir. Bu kapsamda Kazakistan Cumhurbaşkanı AB ve ABD yönünde de etkin politika yürütmektedir. Batılı ortaklar Kazakistan'ın siyasi reformlarını ve insan haklarına saygı gösterme çabalarını takdir etmişlerdir. Kazakistan; diplomatik tutumunu korurken, bu yöndeki süreçlerin yüksek uluslararası standartlar ile ulusal çıkarlar arasında bir denge içinde sürekli ve sağlıklı bir şekilde geliştiğini belirtmektedir.

Batılı devletlere ülkedeki Ocak olayları ve sebepleri hakkında objektif bir şekilde anlatmak çok önemliydi. Bu süreç başarılı bir şekilde yönetilmiştir. 6 Ocak'ta KGAÖ barış güçlerinin katılımıyla gerçekleştirilen terörle mücadele operasyonu sırasında Dışişleri Bakanı Tileuberdi, Amerikan tarafının inisiyatifiyle ABD Dışişleri Bakanı Anthony Blinken ile bir telefon görüşmesi yapmıştır. Taraflar, Kazakistan'daki durumun yanı sıra küresel ve bölgesel düzeydeki güncel güvenlik konularını tartışmışlardır.

Daha sonra 10 Ocak'ta Avrupa tarafının inisiyatifiyle Tokayev, Avrupa Konseyi Başkanı Charles Michel ile online olarak görüşmüştür. Ülkedeki iç siyasi duruma ek olarak, toplantı Kazakistan ile AB arasındaki stratejik ortaklığın daha da geliştirilmesi konusuna odaklanmıştır. AB'nin bugüne kadar Kazakistan'ın ana ticaret ortağı olmaya devam ettiği belirtilmelidir.

19 Ocak'ta Bakan Tileuberdi Belçika'ya bir çalışma ziyareti gerçekleştirerek bu ülkenin ve AB'nin üst düzey yetkilileri ile görüşmelerde bulunmuştur. Görüşmelerin ana konusu, Kazakistan ve AB'nin ikili ilişkilerin tüm alanlarında karşılıklı yarar sağlayan, çok yönlü işbirliğini geliştirmektir. Kazakistan ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine ivme kazandıran "Gelişmiş Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması", Mart 2020'de imzalanmıştır.

Bundan kısa bir süre sonra, 7 Şubat'ta Cumhurbaşkanı Tokayev, Akorda'da AB'nin Orta Asya Özel Temsilcisi Fin diplomat Teri Hakal'ı kabul etmiştir. Kazak lider, verdiği destek için AB Başkanı Charles Michelle'e teşekkür etmiştir. Avrupalı diplomat, AB'nin Orta Asya'daki ana ortağı Kazakistan'ın gelişimiyle ilgilendiğinden, Cumhurbaşkanı Tokayev'in reform politikasını tam olarak desteklediğini kaydetmiştir.

10 Şubat 2022'de ABD'ye çalışma ziyaretinde bulunan Kazakistan Dışişleri Bakan Yardımcısı Akan Rahmetullin; Beyaz Saray, Kongre, ABD Dışişleri Bakanlığı, düşünce kuruluşları ve bir dizi başka kurum yetkilileriyle bir araya gelmiştir. Özellikle ikili ve genişletilmiş stratejik ortaklığın "C5+1" formatında derinleştirilmesi konuları ele alınmıştır. Rahmatullin de Amerikan tarafına Kazakistan'daki kapsamlı siyasi ve ekonomik reform programının ana yönleri hakkında bilgi vermiştir.

11 Şubat'ta Kazakistan Devlet Sekreteri Erlan Karin, Alman Dışişleri Bakanlığı Orta Asya, Doğu Avrupa ve Kafkaslar'dan Sorumlu Tam Yetkili Temsilcisi Matthias Luttenberg ile Kazak-Alman işbirliğini görüşmek üzere bir araya gelmiştir. Taraflar, çok yönlü ortaklığın daha da geliştirilmesine olan ilgiyi kaydetmişlerdir. 14 Şubat'ta Tileuberdi, AB üye devletlerinin büyükelçileriyle bir araya gelmiştir. Avrupalı Büyükelçiler, Kazakistan'a desteklerini ifade etmiş ve Kazakistan'ın insan hakları alanındaki başarılarını vurgulayarak ülkede devam eden reformları övmüşlerdir. Bakan ayrıca Finlandiya Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Pekka Haavisto ile telefon görüşmesi yapmıştır. Sonuç olarak, BM ve AGİT'te işbirliği planları üzerinde anlaşmaya varılmıştır.

Uluslararası Kuruluşlar

Ocak olaylarından sonra da Kazakistan'ın uluslararası kuruluşlarla yoğun işbirliği yaptığını belirtmek gerekir. 2022 Ocak-Nisan ayları boyunca, Dışişleri Bakanlığı bu yönde aktif olarak çalışmıştır. 21 Ocak'ta Dışişleri Bakanı, Viyana'ya bir çalışma ziyareti gerçekleştirmiş ve AGİT liderliği ile bir araya gelmiştir. Görüşmelerde Kazakistan'daki reformlar sırasında işbirliğinin daha da geliştirilmesi konuları tartışılmıştır.

31 Ocak'ta İLT Sekreterliği'nin girişimiyle Tileuberdi, Örgüt Genel Sekreteri Hüseyin İbrahim Taha ile bir telefon görüşmesi yapmıştır. Kazakistan halkına ve yönetimine desteğini dile getiren Genel Sekreter, Ocak olaylarında hayatını kaybedenlerin ailelerine başsağlığı dilemiştir. İslam Dünyasının Kazakistan'a ilgi duyduğu ve ülkedeki olayları yakından takip ettiği aşikârdır.

7 Şubat'ta Dışişleri Bakanı, bu alandaki güncel sorunları gündeme getirmek için Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin (OHCHR) Orta Asya Bölge Temsilcisi Ryszard Comenda ile de bir araya gelmiştir.

15 Şubat'ta Kazakistan Cumhuriyeti Başbakanı Alihan Smailov, AİGK İcra Direktörü Büyükelçi Kayrat Sarıbay'ı kabul etmiştir. Sarıbay, yakında tam teşekküllü örgüt haline gelecek olan bu yapıda Kazakistan başkanlığının önceliklerinin uygulanması hakkında bilgi vermiştir. Son dönemlerde etkinliğini arttıran AİGK, Kazakistan'ın önemli dış politika araçlarının biri haline gelmektedir.

Ocak ayında yaşanan trajik olaylar sırasında Türk işbirliği kurumları, hususen TDT Sekreterliği, TÜRKPA, Uluslararası Türk Akademisi, Türk Kültürü ve Mirası Vakfı Kazakistan'a destek vermiştir. 31 Ocak'ta TDT Genel Sekreteri Bağdat Amreyev Kazakistan'ın başkentine gelerek Bakan Tileuberdi ile görüşmüştür. 11 Şubat'ta ise tanınmış devlet adamı İkrâm Adırbekov, TDT Aksakallar Konseyi'nin üç günlük toplantısına katılmıştır. Böylece Kazakistan'ın Türk Dünyası ile ilişkileri güncelliğini korumuştur.

Bu bağlamda Uluslararası Türk Akademisi'ne kısaca değinmekte fayda vardır. Elbaşı Nazarbayev'in girişimiyle 2010 yılında Nur-Sultan'da kurulan kurum, Türk devletleri arasındaki bilimsel entegrasyondan sorumludur. 2014 yılında "uluslararası örgüt" statüsünü alan Akademi; BM başta olmak üzere, UNESCO, ISESCO, COMSTech gibi uluslararası kuruluşlarla yoğun işbirliği içerisinde. Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'nin kurucu üyeleri olduğu Türk Akademisi'nde Macaristan'ın gözlemci statüsü bulunmaktadır. Özbekistan'ın üyelik süreci devam etmektedir. Son dönemlerde Moğolistan, Pakistan ve Tacikistan'ın kuruma ilgisi artmaktadır. Ayrıca Akademi'nin Tataristan ve Başkurdistan ile yoğun işbirliği mevcuttur.

Kazakistan yönetimi Akademi'nin çalışmalarını desteklemektedir. 2021 yılında Kazakistan Hükümeti Akademiye iki müstakil bina tahsis et-

miştir. 29 Ekim 2021 tarihinde gerçekleşen yeni bina açılışına Kazakistan Devlet Sekreteri bizzat katılmıştır. 11 Mart 2022 tarihinde Akademisi Başkanı Darhan Kıdıralı'nın Cumhurbaşkanı Tokayev tarafından kabul edilmesi ve Dışişleri Bakanlığıyla görüşmesi Kazakistan tarafının Akademiye gösterdiği en üst düzey desteğin ifadesidir.

3 Mayıs 2022 tarihinde Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım-Jomart Tokayev, Kazakistan Parlamentosu tarafından onaylanan "Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti ile Türk Akademisi Arasında Türk Akademisi Yerleştirme Hüküm ve Koşullarına İlişkin Anlaşma"nın Onaylanmasına Dair Kazakistan Cumhuriyeti Kanununu imzaladı. Böylece Türk Akademisi, ana belgeleri kurucu devletler tarafından tanınan, kuralları özel kanunlarla belirlenen tam teşekküllü bir uluslararası kuruluş haline gelmiştir.

Sonuç

Sonuç olarak, geçtiğimiz aylarda yaşananlar pek çok şeyin yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir. Öncelikle Cumhurbaşkanı Tokayev'in, Kazakistan'ın çok vektörlü dış politikasını başarılı bir şekilde sürdürdüğünün altını çizmek gereklidir. Büyük güçlerle dengeler oturmuş ve ülkenin bağımsızlığı korunmuştur. Dolayısıyla, Kazakistan dünya haritasında önemli bir yer işgal etmeye devam edecektir. Uluslararası toplum için Kazakistan hala önemli bir ülkedir. Yabancı ortaklar, ülkenin krizden sonra hızla toparlandığını ve ülke yönetiminin başlangıçta planlanan olumlu değişiklikleri ve yeniden yapılanmayı hızla uyguladığını

görüyor.

İç politikada öncelikle yolsuzlukla mücadele, sosyal adaletsizliğin giderilmesi, hukukun üstünlüğünün tesis edilmesi ve temel insan haklarının sağlanması konuları gündemdeki öncelikli konumunu koruyacaktır. Bu yöndeki çalışmaların gelecekte de devam edeceğinden şüphe yoktur. Böylece Kazakistan, uluslararası anlaşmalara bağlılığını sözle değil, fiilen kanıtlamaktadır.

Bu kapsamda 16 Mart 2022 tarihinde Cumhurbaşkanı Tokayev'in Ulusa Seslenişinde reformların yeni paketini açıklaması dikkate değerdir. Seslenişte dile getirilen Anayasa'ya yapılacak değişikliklerin hızla hazırlanması ve 5 Haziran 2022 tarihinde referanduma gidileceğinin açıklanması Tokayev'in kararlılığını ortaya koymaktadır.

Ekonomiyi yeniden canlandırmak için gerekli tüm kararlar uygulanıyor. Bu da Kazakistan'ın bölgesel ve küresel jeopolitikteki konumunu güçlendiriyor. Ülke yönetiminin tutumu, alınan önlemlerin taktiksel değil, stratejik ve uzun vadeli olduğunu göstermektedir.

Son tahlilde, Kazakistan'ın çok vektörlü dış politikası değişmeyecektir. Cumhurbaşkanı Tokayev'in amacı sadece "normale dönmek" değil, aynı zamanda ülkenin kalkınmasında bir atılım yapmak ve dünyadaki konumunu daha da güçlendirmektir. Bu da "Yeni Kazakistan" söylemi ile uyumludur.

“ Cumhurbaşkanı Tokayev'in amacı sadece “normale dönmek” değil, aynı zamanda ülkenin kalkınmasında bir atılım yapmak ve dünyadaki konumunu daha da güçlendirmektir. Bu da “Yeni Kazakistan” söylemi ile uyumludur. ”

”

ANKASAM ANALİZ

Sri Lanka Başbakanı'nın İstifası ve Geçici Hükümet Olasılığı

Sri Lanka siyasetinin en güçlü ismi olarak bilinen Başbakan Mahinda Rajapaksa, 9 Mayıs 2022 tarihinde istifa etmiştir.[1] Sözcüsü Rohan Veluita, söz konusu haberi paylaşan ilk isim olmuştur. İstifa kararı, Mahinda yanlıları ile hükümet karşıtı protestocular arasında çıkan çatışmalardan kısa bir süre sonra gelmiştir. Çatışmalarda aralarında bir iktidar partisi milletvekilinin de bulunduğu iki kişi ölmüş, yüzlerce kişi de yaralanmıştır. Aslında Rajapaksa, gücü elinde tutmak için elinden geleni yapmıştır. Ancak ülk-

edeki ekonomik kriz, kamuoyunun öfkesi ve son çatışmalardan sonra iktidarını korumayı başaramamıştır. Nitekim Rohan, Mahinda'nın "yeni bir koalisyon hükümeti" kurulmasının önünü açmak için istifa ettiğini açıklamıştır.

Mahinda, istifa mektubunu aynı zamanda kardeşi olan Cumhurbaşkanı Gotabaya Rajapaksa'ya sunmuştur. Ülke halkı, son birkaç haftadır iktidar partisinin büyük yolsuzluklarını, yurtdışında kara para aklanmasını ve emtia

Dr. Md Mostafa FAISAL

fiyatlarındaki kontrolsüz yükselişi protesto etmektedir. Zaten ülkenin dış borç nedeniyle iflas ettiği bildirilmiştir. Kısacası dış borç ve yaygın yolsuzluk nedeniyle ülke ekonomisi çökmüştür. Bu yüzden de ülke halkı, hükümetin istifası da dahil olmak üzere çeşitli talepleri içeren protesto gösterileri düzenlemiştir. Söz konusu protestolar, halen devam etmektedir.

Uluslararası basında çıkan haberlere göre protestocuların bir kısmı, başkent Kolombo yakınlarında vurularak öldürülmüştür. Şiddeti durdurmak için ülke çapında sokağa çıkma yasağı ilan edilmesine rağmen gösteriler sona ermemiştir. Ayrıca Mahinda Rajapaksa'nın ikinci oğlu ve Genelkurmay Başkanı Yoshitha Rajapaksa da eşiyile birlikte ülkeyi terk etmiştir. Daily Mirror, Bandaranaike Uluslararası Havaalanı'ndan Singapur'a geçtiklerini duyurmuştur. Genel kanaate göre Yoshitha, babası tarafından ülkeden gönderilmiştir. Zira Mahinda'nın ailesinin zarar görmesini engellemek amacıyla oğlunu ve gelinini güvenli bir şekilde ülke dışına yollaması makul bir olasılıktır.[2]

Mahinda'nın istifası, yeni bir birlik hükümetinin kurulmasının önünü açmıştır. Nitekim geçici bir hükümet kurulması yönünde çağrıda bulunulmuştur. Ancak muhalefet, henüz buna net bir yanıt vermemiştir. Hatırlanacağı üzere, 6 Mayıs 2022 tarihinde Sri Lanka Cumhurbaşkanı, devam eden siyasi krizi çözmek için kardeşine istifa etmesini önermiştir.

Özetle Sri Lanka, dış borca bağımlı bir ekonomi inşa ettiği için artık resmen iflas etmiştir. Ülkenin 5,1 milyar kredi borcu bulunmaktadır. Bu krediyi geri ödemesi ise mümkün gözükmemektedir. Dahası aylardır ülkede elektrik sıkıntısı yaşanmaktadır. Gıda, yakıt ve tıbbi ekipmanda korkunç fiyat artışları söz konusudur. Dolayısıyla bazı ürünler, piyasada bulunsada fiyatları hızla yükselmektedir. Bu şartlar altında, sıradan insanların sıkıntı yaşamaları normaldir. Nitekim halk hareketi hasebiyle iktidar partisinin bazı üyeleri, efsanevi eski kriketçiler, doktorlar ve kabineden istifa eden 24 eski bakan duruma tepki göstermiştir. Protestocular, 9 Nisan 2022 tarihinden beri Gotabina Rajapaksa'nın ofisinin önünde eylem yapmaktadır. Hükümet yanlısı kesimler ise buradaki çadırlara saldırmıştır.[3] Mahinda Rajapaksa ise söz konusu olaylara kadar istifa etmemiştir. Aksine halkın temkinli davranması gerektiğini söylemiştir. Bahse konu olan gelişmeler yaşanırken; Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Sri Lanka Büyükelçisi Julie Chung, şiddet olaylarının tam olarak soruşturulmasını ve şiddetin sorumlularının tutuklanıp adalete teslim edilmesini talep etmiştir.[4]

Sonuç olarak Sri Lanka, 1947 yılında bağımsızlığını kazanmasından beri karşılaştığı en kötü ekonomik krizle yüzleşmektedir. Ülkenin çeşitli şehirlerinde 9 Nisan 2022 tarihinden bu yana ithal gıda, yakıt ve ilaç sıkıntısını protesto etmek için gösteriler düzenlenmektedir. Bu noktada belirtmek gerekir ki; yeni parlamento seçimleri yapılması da kalıcı bir çözüm değildir. Çünkü Cumhurbaşkanı'nın elindeki güç, halkın çeşitli kesimlerinin tepkisini çekmektedir. Bu çerçevede Sri Lanka Barosu (BASL), 18 aylık bir geçici hükümetin kurulmasını önermiştir[5] Lakin Cumhurbaşkanı'nın geniş yetkilere sahip olması, sorunların çözülmesini zorlaştırmaktadır.

[1] "Mahinda Rajapaksa: Sri Lankan PM Resigns Amid Economic Crisis", BBC, <https://www.bbc.com/news/world-asia-61381536>, (Erişim Tarihi: 09.05.2022).

[2] "Yoshitha Rajapaksa Leaves the Country", Daily Mirror, https://www.dailymirror.lk/top_story/Yoshitha-Rajapaksa-leaves-the-country/155-236598, (Erişim Tarihi: 09.05.2022).

[3] "Sri Lanka Prime Minister Resigns Amid Economic Crisis", DW, <https://www.dw.com/en/sri-lanka-prime-minister-resigns-amid-economic-crisis/a-61728550>, (Erişim Tarihi: 09.05.2022).

[4] "US Envoy Condemns Violence Against Protestors in Sri Lanka", Ani News, <https://www.aninews.in/news/world/asia/us-envoy-condemns-violence-against-protestors-in-sri-lanka-20220509193246/>, (Erişim Tarihi: 09.05.2022).

[5] "Sri Lanka's Opposition Rejects President Rajapaksa's Offer to form Interim Government", Economic Times, https://economictimes.indiatimes.com/news/international/world-news/sri-lankas-opposition-rejects-president-rajapaksa-offer-to-form-interimgovernment/articleshow/91414315.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst, (Erişim Tarihi: 08.05.2022).

ANKASAM ANALİZ

DEAŞ'ın Afganistan Stratejisi

11 Eylül 2001 tarihli terör saldırılarının ardından Amerika Birleşik Devletleri (ABD), terörle mücadele adı altında Afganistan'ı işgal etmiş ve bu işgal, 20 yıl sürmüştür. ABD'nin çekildiği sırada Taliban, Afganistan'a egemen olarak 20 yıllık savaşın kazanan tarafı olduğunu dünyaya duyurmuştur. Bahse konu olan süreçte Afganistan'ın devrik rejiminin istihbarat kurumu, ülkede 21 terör örgütünün faal olduğunu açıklamıştır. Ülkede faaliyet gösteren terör örgütlerinden biri de Devletü'l Irak ve's Şam'ın (DEAŞ) sözde Horasan Emirliği'dir (ISKP).

DEAŞ, hilafet ideolojisi kapsamında eski Horasan coğrafyasını, sözde Horasan Emirliği olarak ilan etmektedir. Bu bağlamda örgüt, Afganistan'daki savaş ve istikrarsızlığı fırsat olarak değerlendirip sahadaki konumunu güçlendirmeye çalışmıştır. Başlangıçta ISKP, Taliban komutanlarıyla El-Kaide, Özbekistan İslami Hareketi ve Doğu Türkistan İslami Hareketi savaşçılarını kendi safına çekmeye çalışmıştır. Bilindiği üzere Taliban'ın kurucu lideri Molla Muhammed Ömer, 2013 yılında hayatını kaybetmiş ve 2015 senesinde ölüm haberi paylaşılmıştır. Söz konusu haber, Taliban içerisinde bazı ayrışmalara neden olmuş ve

**Ahmad Khan
DAWLATYAR**
ANKASAM
AF-PAK Uzmanı

“ ISKP’nin eylemleri; Afganistan, bölge devletleri ve hatta tüm dünya için ciddi bir tehdittir. Zira bu tehdidin Afganistan’ı ve yakın çevresini vekalet savaşlarının yaşandığı bir coğrafyaya dönüştürme olasılığı vardır. ”

bu hareketin bazı komutanları, ISKP’ye katılmıştır. Örneğin Taliban’ın ünlü komutanlarından Abdurrahim Hadim, DEAŞ’a bağlılığını bildirmiştir.

Taliban’ın bazı komutanları ISKP’ye katılma da Taliban liderleri, hiçbir zaman DEAŞ’a biat etmemiştir. DEAŞ, dünyayı Darül İslam ve Darül Küfür şeklinde ikiye ayırıp ulus-devlet anlayışını reddederek saldırgan ve revizyonist bir politika izlemektedir. Bu nedenle de Rusya, Çin ve İran başta olmak üzere bölge devletleri, ISKP’nin Afganistan’daki varlığını kendi toprak bütünlüklerine ve ulusal güvenliklerine yönelik tehdit olarak nitelendirmiştir.

Bahsi geçen devletler, sınır güvenliğini amacıyla Taliban’la yakınlaşmaya başlamıştır. Çünkü DEAŞ’tan farklı olarak Taliban’ın hedefi, sınırları uluslararası düzeyde tanınan Afganistan topraklarında “İslam Devleti” kurmaktır. Bu yüzden de işgal döneminde şehirlerde Afganistan devrik rejiminin güvenlik güçleri ve kırsalda Taliban, ISKP’nin güçlenmesinin önünü kesmiştir. Dolayısıyla ISKP, Şiiilerin camilerine saldırılar düzenleme ve masum insanları öldürme eylemlerinin dışında kayda değer bir etki yaratamamış ve Afgan halkında somut bir karşılık bulamamıştır. Bu yüzden de çok sayıda DEAŞ üyesinin teslim olduğu görülmüştür. Ancak Taliban’ın 2021 yılının Ağustos ayında Afganistan’a egemen olmasının ardından ilan ettiği genel af kapsamında hapishanel-

erde bulunan suçluları serbest bırakması, ISKP tarafından fırsat olarak görülmüştür.

Bu bağlamda DEAŞ, ABD’nin Afganistan’dan çekilme sürecini tamamladığı dönemde Kabil Havalimanı yakınlarında intihar saldırısı düzenleyerek 13 Amerikan askeri ve 170 Afganı öldürmüştür. Ardından da Afganistan’ın Kunduz ve Kandahar illerinde Şii camilerine saldırarak yüzlerce insanın hayatını kaybetmesine neden olan terör eylemleri gerçekleştirmiştir. Buna ek olarak DEAŞ, Afganistan’ın Kunduz vilayetinde bir trafik polisini canice katletmiş ve diğer illerde de Taliban askerlerine yönelik saldırılar düzenlemiştir.

2022 senesinin kış aylarında ise DEAŞ’ın saldırılarını durdurarak eleman temin etmeye odaklandığı görülmüştür. Bu bağlamda ISKP, dini argümanlardan ziyade; işsizlik ve açık gibi durumları propaganda aracı şeklinde kullanmıştır. Zira insani krizin her geçen gün daha da derinleştiği Afganistan’da insanların yüzlerce dolarlık maaşlar alabilmek için DEAŞ’a katılması şaşırtıcı değildir. Dolayısıyla DEAŞ’la mücadelede başarılı olunabilmesinin ön koşullarından biri de Afganistan’daki insani krizin sona ermesinin sağlanmasıdır.

2022 yılının ilkbahar aylarıyla birlikte DEAŞ, yeniden saldırılarını

arttırdığı görülmektedir. Bu çerçevede ISKP, Kabil ve Mezar-ı Şerif’te Şii camilerine saldırmış ve çeşitli şehirlerde Taliban askerleriyle çatışmıştır. Buna ek olarak DEAŞ, yayınladığı bir bildiriyle Özbekistan’a saldırdığını da iddia etmiştir.

Belirtmek gerekir ki; DEAŞ, Suriye ve Irak’ta yenilmiş bir terör örgütüdür. Bu nedenle de Afganistan’daki güç boşluğundan istifade ederek bu ülkeyi örgütün merkezi haline getirmeye çalışmaktadır. Çünkü Afganistan, eski Horasan coğrafyasının kalbidir. Dolayısıyla örgüt, Afganistan üzerinden İran, Orta Asya cumhuriyetleri, Rusya ve Çin’e ulaşabileceğine inanmaktadır.

Bahse konu olan amaç doğrultusunda ISKP, yeni stratejiler ve taktikler geliştirmektedir. Bu bağlamda ISKP’nin temel stratejisi, Taliban’ın iftiharla dile getirdiği ve uluslararası toplum nezdinde başarı olarak nitelendirdiği meseleleri tartışmaya açmaktır. Bilindiği üzere Taliban, Afganistan’a egemen olmasının ardından ülke çapında güvenliğin sağlandığını dile getirmiştir. Aynı şekilde Taliban, Doha Antlaşması çerçevesinde Afganistan topraklarının terör örgütleri tarafından kullanılmasına izin vermeyeceğini de beyan etmiştir. Bu kapsamda düzenlediği saldırılar aracılığıyla ISKP’nin verdiği mesaj, Taliban’ın ülkenin güvenliğini sağlama konusunda zaaf gösterdiği yönündedir.

Ayrıca ISKP, Afganistan’da bulunan radikal grupları kendi çatısı altında toplamaya çalışmakta ve bölge devletlerine saldırarak ilgili ülkelerin muhaliflerine ulaşmak istemektedir. Bu durum, DEAŞ’ın Özbekistan’a saldırı düzenlediğini öne sürmesinin temel nedenlerindedir. Aynı zamanda bu propaganda, Afganistan topraklarının terör örgütleri tarafından kullanılmasının Taliban yönetimince engellenemediği mesajını vermeyi de amaçlamaktadır. Böylece DEAŞ, bölge devletlerinin Taliban’la işbirliği geliştirmesini önlemeye çabalamaktadır. Çünkü Orta Asya cumhuriyetlerinin Taliban’la de facto ilişkiler kurmasının bir nedeni de bu devletlerin sınır güvenliğine dair kaygıdır.

ISKP’nin en çarpıcı hedefi ise Şiiilere yönelik saldırıları aracılığıyla Taliban ile Şiiilerin arasını bozmak ve böylece Afganistan’da bir mezhep savaşı çıkarmaktır. Zira son 20 yılda Taliban’a katılmayan grupların başında Hazaralar gelmektedir. Bu anlamda Hazaralar, Taliban’a en mesafeli kimlik grubu konumundadır. Dolayısıyla ISKP, Şiiilere yönelik saldırıları aracılığıyla Hazaraları kendi başının çaresine bakmaya itmekte ve kendisini de Sünnilerin koruyucusu şeklinde nitelendirerek mezhep savaşının dinamiklerini harekete geçirmektedir. Üstelik saldırılar, Şiiilerin Taliban’ın kendilerini koruyamadığı algısını benimsemelerine yol

açabilir. Nitekim yaşanan gelişmelere paralel olarak Hazaralar üzerindeki İran etkisi artmakta ve Tahran yönetimi, koruyucu olarak algılanmaktadır. Bu da olası mezhep savaşının bölgesel bir vekalet savaşına dönüşebileceğine işaret etmektedir. Bu noktada İran’ın Suriye İç Savaşı’nda kullandığı ve Afgan Şiiilerden oluşan Fatimiyun Tugayı’ndna yararlanması şaşırtıcı olmayacaktır.

ISKP’nin saldırılarına bakıldığında, terör örgütünün amaçları arasında yer alan bir husus da Afganistan’ın madenlerinin işletilmesinin engellenmesi ve Afganistan merkezli ekonomik projelerin baltalanması olduğu anlaşılmaktadır. Zira Çin’in Afganistan’ın madenlerine yatırım yapmaya sıcak baktığı söylenebilir. Türkmenistan da Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan (TAPI) Doğalgaz Boru Hattı Projesi kapsamında Afganistan üzerinden Güney Asya devletlerine doğalgaz satmaya çalışmaktadır. Özbekistan da Afganistan’ı içeren demiryolları projesi aracılığıyla Güney Asya, Ortadoğu ve uluslararası denizyolları üzerinden dünyaya ulaşmayı planlamaktadır. Bu projelerin hayatta geçirilmesi halinde Afganlara iş fırsatı sağlanacak ve Afganistan hazinesine milyarlarca dolar girecektir. ISKP ise güvensiz ve istikrarsız bir Afganistan’ın kendi çıkarına daha uygun olacağını düşünmektedir. Bu nedenle de düzenlediği terör saldırıları aracılığıyla ülkeyi istikrarsızlaştırmaya çalışmaktadır.

Son olarak ISKP’nin Afganistan’da kontrolü sağlayarak uyuşturucu ticareti üzerinden gelir elde etmeyi düşündüğü söylenebilir. Zira Afganistan, dünyada en çok uyuşturucu üretilen ülkelerin başına gelmektedir. Hatırlanacağı gibi Taliban, aldığı bir kararla Afganistan’da uyuşturucu ekimini ve ticaretini yasaklamıştır. Ancak uyuşturucu, terör örgütleri için mühim bir finansman kaynağıdır. Dolayısıyla ISKP, çeşitli bölgelerde halkı uyuşturucu üretmeye zorlayarak elde edeceği gelir üzerinden faaliyetlerini sürdürmeyi planlamaktadır.

Sonuç olarak ISKP’nin eylemleri; Afganistan, bölge devletleri ve hatta tüm dünya için ciddi bir tehdittir. Zira bu tehdidin Afganistan’ı ve yakın çevresini vekalet savaşlarının yaşandığı bir coğrafyaya dönüştürme olasılığı vardır. Söz konusu ihtimalin bertaraf edilmesi ise bölge devletleri arasında yürütülecek işbirliği süreçlerinden ve Afganistan’daki ekonomik ve insani krizi sonlandıracak projelerden geçmektedir. Zaten Taliban ile Afganistan’a komşu devletler arasındaki de facto ilişkilerin temelinde de bu yaklaşımın yer aldığı görülmektedir.

ANKASAM ANALİZ

Kırgızistan-Taciki- stan Sınır Sorununda Çözüm Arayışları

Sovyetler Birliği döneminde birliği oluşturan Orta Asya ülkelerinin sınırları yapay bir şekilde çizilmiştir. Bu durum, 1991 yılı sonrasında bağımsızlığını kazanan devletlerin arasında farklı çatışmalar yaşanmasına yol açan sınır belirsizliklerine sebebiyet vermiştir. Literatürde eklav ve eklavlar sorunu olarak bilinen mesele de bu dönemden miras kalmıştır. Buna rağmen çoğu problem, bölge ülkeleri arasındaki müzakerelerle çözülmüştür. Ancak Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan topraklarında yer alan Fergana Vadisi, sınır çatışmalarının yaşandığı bölge olma-

ya devam etmektedir.

Söz konusu durum, altısı Kırgızistan'da (dört Özbek ve iki Tacik eklavı) ve ikisi Özbekistan'da (bir Kırgız ve bir Tacik eklavı) bulunan sekiz eklav bölgesinin varlığı nedeniyle daha da ağırlaştırılmıştır.[1] Ayrıca Fergana bölgesinin verimli toprakları, tarım ülkeleri olan Orta Asya devletleri için büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla kimse taviz vermek istememektedir.

Özbekistan hem Kırgızistan hem de Tacikistan'la

**Ademi
MUKANBETOVA**

olan sınır sorunlarını müzakere yoluyla çözmüştür. Ancak Kırgızistan ile Tacikistan arasındaki sınır ihtilafı, zaman zaman kanlı çatışmalara giden olaylara sebebiyet vermektedir. Bilindiği üzere Fergana Vadisi, bu bölgedeki en kalabalık yerleşim yeridir. Vadi'deki toplum, düşük yaşam standardına sahiptir. Vadi sakinleri, ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Fakat su kaynakları yetersizdir.[2] Bu da çatışma riskini arttırmaktadır.

Kırgızistan ile Tacikistan arasında dönem dönem gerginlikler yaşanmaktadır. Sadece 2020 yılında 7 silahlı çatışma kaydedilmiştir.[3] Bu silahlı çatışmaların en büyük ölçeklisi 2021 yılının Nisan ayında yaşanmış ve can ve mal kaybına yol açmıştır. Halihazırda bölgedeki huzursuzluk devam etmektedir. Söz konusu silahlı çatışmada, 154 Kırgız vatandaşı yaralanmış, ikisi çocuk 36 kişi de ölmüş, Tacikistan makamları ise 19 ölü ve 87 yaralılarının olduğunu duyurmuştur. [4]

Benzer bir şekilde 2021 yılının Aralık ve 2022 senesinin Ocak aylarında iki tarafın da yaralılarının bulunduğu çatışmalar yaşanmıştır. Ayrıca 12 Nisan 2022 tarihinde de silahlı çatışma gerçekleşmiştir. Buna rağmen taraf devletler, çatışmaların kapsamlı bir savaşa varmasını istememektedir. Bu yüzden de her çatışmanın ardından iki tarafın da temsilcileri bir araya gelerek ateşkesi sağlamıştır; fakat ateşkes girişimleri, orta ve uzun vadede kalıcı barışla neticelenecek anlaşmaya yol açacak bir sonuç getirmemiştir.

Son olarak 12 Nisan 2022 tarihinde Tacikistan Cumhurbaşkanı İmamali Rahman, Kırgızistan'la sınır komşusu olan İsfara şehri ziyaret etmiştir. Bu ziyaret esnasında yerel halkla bir araya gelen Rahman, Kırgızistan'la sınır anlaşmazlıklarına değinerek komşularla barış içinde yaşamak gerektiğine vurgu yapmış ve bölge halkına "duygulara-hırslara kapılmama" çağrısında bulunmuştur. Rahman, sınırın belirlenmesinin önemli bir konu olduğunu belirtirken; diplomasiye önemine dikkat çekmiştir. Bu kapsamda Rahman, 2022 yılından beri hükümetler arası komisyon heyetleri ve çalışma grupları arasında 170'ten fazla toplantı yapıldığını ve iki devlet arasındaki 987 km'lik sınırın 663 km'sinin; yani sınırın %68'inin kararlaştırıldığını söylemiştir. Bununla birlikte Rahman, sürecin zaman isteyen karmaşık bir mesele olduğunu da dile getirerek şunları söylemiştir: [5]

"İsfara sakinlerine komşularıyla karşılıklı anlayış ve iyi komşuluk ortamında yaşamaları ve çalışmalarını gerektiğini, onlarla iletişim kurmaları ve dostça işbirliği yapmaları, hoşgörülü olmaları ve duygulara teslim olmaları gerektiğini bir kez daha hatırlatıyorum."

Diğer yandan görev süresinin sonuna kadar Tacikistan'la olan sınır sorununu çözeceğini dile getiren Kırgızistan Cumhur-

başkanı Sadır Caparov ise şu açıklamada bulunmuştur:[6]

"Tartışmalı sınırın 600 km sorunu çözüldü, yaklaşık 300 km kaldı. Sorun yavaş yavaş çözülüyor. Yavaş tempo sadece bizden değil; her iki taraftan da kaynaklanıyor. 30 yıldır çözülmeyen sınır sorunu bir ayda çözülmeyecek. Tartışmalı alanlar var. Her iki taraf da tartışmalı noktaları çözene kadar bir duvar inşası söz konusu değil. Konuyu anlamayanlar, duvar inşasının daha iyi çözüm olacağını söylüyorlar. Tartışmalı noktalar çözülür çözülmez, her iki taraf da duvar inşa etmeye başlayacak. Sınır noktaları açık olacak. Ticaret başlayacak. Tacikistan'la ilişkiler, şu anki Özbekistan'la ilişkilerimiz gibi olacak."

Bahse konu olan sınır sorunu, sadece iki ülke arasındaki bir mesele olmayıp; aynı zamanda bölgesel güvenlik, su sorunu ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi bileşenleri içeren Rusya, Çin, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa Birliği (AB) gibi dış aktörlerin de dahil olduğu karmaşık bir meseledir. Adı geçen aktörler içerisinden sorunun kaynağı olması hasebiyle Rusya ön plana çıkmaktadır. Nitekim Azerbaycan, Ermenistan, Moldova, Gürcistan ve Ukrayna örneklerinde de olduğu gibi Rusya, kendi müdahalesi ve egemenliği için bir alan açmak bakımından yapay olarak sınır ihtilafı ortaya çıkarmıştır. Bu yüzden de Moskova, zikredilen meselelerin müzakerelerle çözümünden yana değildir.

Dış etkenlerin yanı sıra iki ülkenin yönetiminin de taviz vermemesi, sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır. Buna rağmen tarafların diyalogun önemine dikkat çeken ve çözüm iradesini yansıtan açıklamaları oldukça önemlidir. Zira her iki taraf da savaş değil; barış istediğini net bir şekilde gözler önüne sermektedir.

[1] Ermek Baisalov, "Territorial Disputes in Central Asia on the Threshold of the 30th Anniversary of Independence", Cabar Asia, <https://cabar.asia/ru/territorialnye-sporiy-v-tsentralnoj-azii-na-poroge-30-letiya-nezavisimosti>, (Erişim Tarihi: 21.04.2022).

[2] Aynı yer.

[3] Temur Umarov, "Konflikt bez posrednikov. Kto viyigral ot voyni na granitse Kirgizii i Tadjikistana", Carnegie Moscow, <https://carnegie.ru/commentary/84454>, (Erişim Tarihi: 21.04.2022).

[4] "Konflikt na tacikisko-kirgizskoy granitse: odin pogibşiy, 17 ranenih", Radio Ozodi, <https://rus.ozodi.org/a/31674519.html>, (Erişim Tarihi: 25.04.2022).

[5] "Emomali Rahmon prizval jiteley İsfarı mirno jit s sosedyami i 'ne poddavatsya emotsiyam'", Radio Ozodi, <https://rus.ozodi.org/a/31807154.html>, (Erişim Tarihi: 27.04.2022).

[6] "Kırgızstanu s Tacikistanom ostalos reşit sporniyе uçastki, okolo 300 km – Sadır Caparov", Kabar, <https://kabar.kg/news/kyrgyzstanu-s-tadjikistanom-ostalos-reshit-sporniyе-uchastki-okolo-300-km-sadyr-zhparov/>, (Erişim Tarihi:25.04.2022).

ANKASAM ANALİZ

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Afrika'ya Etkileri

Rusya'nın 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'ya saldırmasıyla başlayan savaş, halen devam etmektedir. Rusya'nın bu saldırılarına karşılık Avrupa Birliği (AB) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) de yeni yaptırım kararları alarak caydırıcı bir etki yaratmak istemiştir. Kuşkusuz bu yaptırımlar, tüm dünyayı ciddi şekilde etkileyecektir. Zira uygulanan veya uygulanacak olan yaptırımların ekonomik, siyasi ve toplumsal birçok etkileri olacaktır. Savaşın Afrika'daki krizler üzerindeki etkisini tam anlamıyla tespit edebilmek için

henüz erken olsa da savaşın yansımalarının çok boyutlu olacağı söylenebilir. Bu bağlamda yazımızda yaptırımların Afrika ülkelerini nasıl etkileyeceği sorusunun yanıtı irdelenmelidir.

İlk olarak yaptırımların Afrika'ya etkisinin ekonomi başta olmak üzere siyasi, diplomatik ve askeri boyutlarda olacağı ifade edilebilir. Zira ekonomik açıdan bakıldığında, yaptırımların tüm dünyayı etkilemeye başlaması, bunun en somut göstergelerinden biridir. Üstelik ekonomi

**Göktuğ
ÇALIŞKAN**

boyutunun hem kıtasal hem de ülkesel bazda etkileri vardır. Çünkü Afrika'da bulunan 54 ülkenin her biri ayrı ayrı nedenlerle ekonomik gelir ve gider kollarına sahiptir. Bu bakımdan Afrika ülkelerinin her biri için oluşacak etkiler farklı olacaktır. Mesela Nijerya'da bulunan petrol ve doğalgaz, bu savaşla beraber Nijerya açısından olumlu bir değişime yol açabilir ve ülke ekonomisine katkı sağlayabilir.

Dahası mesele, sadece yaptırımlardan ibaret değildir. Zira savaşın da dünyaya etkileri bulunmaktadır. Hem diplomatik hem de ekonomik anlamda bütün dünyada olduğu gibi Afrika'da da birtakım etkiler hissedilmeye başlanmıştır. Çünkü Moskova yönetimi, birkaç Afrika ülkesiyle nükleer ve askeri işbirliği anlaşmaları imzalamış ve bu ülkelere silah satışı yapmıştır. Böylece son yıllarda Rusya, Afrika ülkeleriyle ilişkilerini ileri seviyelere taşımaya başlamıştır. Ancak savaşla birlikte Afrika ülkelerinin birtakım çekinceleri ve savaştan kaynaklı olarak kıta ülkelerine etkileri de baş göstermiştir. Örneğin Mısır, buğday ithalatının yüzde 75-80'ini Rusya ve Ukrayna'dan yapmaktadır. Ancak savaşın ortaya çıkardığı durumdan ötürü Mısır, ithalat planında değişiklik yapmak zorunda kalmaktadır. Ayrıca ithalat planındaki bu değişimde eğer yavaş davranırsa veya ikame edeceği başka ülke bulmakta zorluk çekerse, ülkede zaten artan gıda fiyatlarına daha da zam gelmesi kaçınılmaz gözükmektedir.

Afrika'nın buğday ithalatı, 2007-2019 yılları arasında yüzde 68 artmış ve 47 milyon tona yükselmiştir.[1] Söz konusu ithalatın büyük bir kısmı, Rusya ve Ukrayna'dan yapılmaktadır. Rusya ve Ukrayna, kıtadaki buğday, arpa ve yağlı tohumlar gibi hububat çeşitlerinin ana tedarikçileri konumundadır. Bu iki devlet, dünya buğdayının yaklaşık yüzde 30'unu tedarik etmektedir. Buna ek olarak Rusya, kendi başına dünyanın en büyük üçüncü doğalgaz ve petrol üreticisi durumundadır. Dolayısıyla Rusya'dan petrol ve doğalgaz ithalatı yapan bazı kıta ülkeleri ile her iki ülkeden de hububat alımı gerçekleştiren Afrika ülkeleri, yakın gelecekte fiyat artışlarından kaynaklanan bir problemle karşılaşacaktır.

Savaş kaynaklı olarak bu tahillara erişim azalmakta veya engellenmektedir. Mevzubahis durum, Afrika'da özellikle de Mısır, Fas, Cezayir, Kenya ve Libya gibi Rusya ve Ukrayna'dan ithalat yapan ülkeleri ciddi şekilde etkileyecektir. Kuzey Afrika'da on yıllardır kuraklıkların arttığı ve kıtanın bu bölgesindeki ülkelerde halkı yerel gıdalarla destekleyecek endüstri yeteneğinin bulunmadığı bilinmektedir. Bu nedenle de bahse konu olan ülkeler, vatandaşlarını korumak adına Ukrayna ve Rusya'dan yaptıkları tahıl ithalatına her geçen gün daha da bağımlı hale gelmiştir. Bu yüzden de savaş durumunun getirdiği engelleme ve kısıtlamalar ile tedarik

zincirinde yaşanan sorunlar, Afrika'da bu iki ülkeden yapılan tahıl ithalatını vuracak ve böylece birçok gıda ürününde fiyat artışları yaşanacaktır.

Gana, Kenya ve Nijerya gibi ülkelerin buğdayı çok fazla tükettiği bilinmekte ve bu buğdayın büyük çoğunluğu ithal edilmektedir. Dolayısıyla tahıl ürünlerindeki artışlar, bu gibi ülkeleri derinden etkileyecektir. Bu da yüksek enflasyon demektir. Öte yandan Angola ve Nijerya gibi petrol ihracatçısı ülkelerin düşük üretimlerine karşılık petrol fiyatlarındaki artıştan dolayı emtia fiyatlarındaki artıştan daha az etkileneceği öne sürülebilir. Zira zikredilen devletlerin ithalat-ihracat rakamlarında bir dengenin oluşacağı öngörülmektedir.

Rusya'nın Ukrayna'ya yaptığı bu saldırının kısa ve orta vadede Afrika'daki açlık ve yoksulluğu artırma ihtimali vardır. Bu durum, halihazırda devam eden Covid-19 salgınından ötürü ortaya çıkan zorlukları daha da derinleştirmektedir. Bu sebeple savaş devam ettiği sürece, Afrika'daki vatandaşların yoksulluğu da artacaktır. Buna ek olarak Rusya'nın büyük bankalarının SWIFT'ten çıkarılması hasebiyle ödemelerde de çeşitli zorluklar yaşanacaktır.

2014-2017 yılları arasında 40 trilyon fit küp doğalgazın keşfedildiği ve üretimin 2022 yılı içinde başlamasının beklendiği Senegal de dahil olmak üzere, diğer bazı ülkeler de Avrupa'nın enerji çeşitlendirmesinden benzer şekilde yararlanabilir.[2] Halihazırda birçok Avrupa ülkesine sivilaştırılmış doğalgaz tedarikçisi olan Nijerya, Avrupa pazarlarına yönelik ihracatını arttırmak için Nijer ve Cezayir'le birlikte Trans-Sahra Gaz Boru Hattı'na da girmektedir. 16 Şubat 2022 tarihinde bu üç ülke, 13 milyar dolara mal olacağı tahmin edilen boru hattını geliştirmek için bir anlaşma imzalamıştır.[3] Söz konusu boru hattına, yeni petrol ve doğalgaz tedarikçisi arayışı içine giren Avrupa'nın önemli bir finansör olması muhtemeldir.

Doğalgazın yanı sıra Rusya'ya yönelik daha fazla yaptırım, bölgedeki diğer doğal kaynak ihracatçılarına da fayda sağlayabilir. Örneğin Güney Afrika, Rusya'dan sonra, otomobil ve elektronik ürünler için kritik bir girdi olan dünyanın en büyük ikinci paladyum üreticisidir ve bu nedenle Rusya'ya uygulanan uluslararası yaptırımların bir sonucu olarak artan taleple karşılaşabilir. Benzer bir şekilde önemli bir altın ihracatçısı olan Güney Afrika'nın para birimi, değerli metalin artan küresel fiyatlarının bir sonucu olarak güçlenmektedir.

Diktatlerin çoğu savaşın Trans-Atlantik ilişkiler üzerindeki etkil-

erine odaklanırken; Ukrayna'nın işgali, pan-Afrika dayanışması üzerinden Afrika ülkelerini de önemli bir teste tabi tutmaktadır. Son aylarda Afrika Birliği'nden (AfB) Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) ve Güney Afrika Kalkınma Topluluğu'na (SADC) kadar bu dayanışmayı temsil etmeyi amaçlayan kurumlar, Sahel'deki darbe dalgası ve kıtada yükselen isyanla nasıl başa çıkılacağı konusunda devlet başkanları arasındaki çatışan görüşler tarafından baltalanmıştır.

Bütün bunlara ek olarak Rusya, Afrika'nın diğer devletlerle ticaretinin yalnızca yüzde 2-3'üne tekabül etmektedir. Afrika'dan yapılan yatırımın yalnızca yüzde 0,5'i ve Afrika'ya ihracatın ise sadece yüzde 2'si Rusya tarafından yapılmaktadır. Bu veriler dikkate alındığında, Rusya'nın Afrika'da küresel bir yatırımcı veya önde gelen bir ekonomi olmadığı anlaşılmaktadır. Bunun anlamı ise yaptırımların kıta üzerindeki etkisinin sınırlı düzeyde kalacağıdır. Zira Afrika'nın ekonomik açıdan etkilenmesi buğday ve mısır gibi çok tüketilen tahıl ürünlerindeki emtia fiyatlarındaki artış ve petrol fiyatlarıyla ilişkili bir seyre sahip olacaktır.

Siyasi ve diplomatik anlamda ise Afrika'daki birçok ülke, siyasi aktörler ve hükümetler çoğunlukla Rusya veya Ukrayna/Batı ile açık bir uyumdan kaçınmakta ve şimdilik taraflarını belirlememiş gibi görünmektedir. Bunun dışında Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nda Rusya'nın kınanması kararında 54 Afrika ülkesinden 27'si Rusya aleyhine oy kullanırken; şaşırtıcı şekilde 17 ülke çekimser kalmış, Eritre lehe oy kullanmış ve kalan devletler ise oylamaya hiç katılmamıştır. Çekimser kalan ülkelerin bir kısmı, Rusya'nın çeşitli anlaşmalar imzaladığı veya Wagner güçlerinin bulunduğu ülkelerdir. Buna ek olarak her iki tarafın yanında ya da karşısında olmak istemeyen devletler de hiç katılım sağlamayarak kendilerine göre stratejik bir hamle yapmıştır. Aksi halde Rusya ve Batı tarafınca eleştirilere maruz kalabilir ya da aldıkları yatırımlar tehlikeye düşebilir.

Çekimser, karşı oy ve katılmayanların sayısının oldukça yüksek olmasının bu noktada birkaç sebebi vardır. İlk sebebin Güney Afrika Cumhuriyeti başta olmak üzere bazı Güney Afrika devletlerinin Sovyetler Birliği tarafından bağımsızlık mücadelelerine verilen desteğe duydukları nostaljik saygıdır. Bir diğer sebep ise Afrikalı devletlerin Soğuk Savaş'ın görünür şekilde olası dirilişinin içine çekilme konusundaki isteksizliğidir. Zira birçok Afrika ülkesi, Soğuk Savaş döneminde vekil-uydu aktör noktasındaydı ve bu durumdan olumsuz etkilenmişlerdir. Bir diğer neden ise Rusya'nın son yıllarda Afrika'da artan etkisidir. Bu husus, Afrika'daki birçok ülke ile Rusya arasında son yıllarda imzalanan çeşitli anlaşma-

lar ve Wagner güçlerinin ondan fazla ülkede bulunmasından kaynaklanmaktadır.

Askeri olarak incelendiğinde ise karşımıza Rusya'nın Afrika ülkeleriyle yaptığı silah anlaşmaları ve daha da önemlisi Afrika dışında birçok yerde etkinliği olan Rus özel askeri şirketi Wagner çıkmaktadır. Rusya-Ukrayna Savaşı ve dolayısıyla Rusya'ya uygulanan yaptırımlar Wagner'in Afrika'daki durumunu nasıl etkileyecektir?

Rusya'nın dünyanın geri kalanından izole olması, onu Afrika'nın çoğundan dışlanan Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti gibi ülkelere daha da yakınlaştırabilir. Bununla birlikte artan gıda fiyatları, birçok ülke için politik olarak hassas bir zamanda gelmektedir. Afrika'da 2022 ve 2023 yıllarında Angola, Kenya ve muhtemelen Sudan ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti gibi birçok ülkede seçimler olacaktır. Dolayısıyla Afrika'da mevcut hükümetlerin devam edebilmesi ve yeniden seçilebilmesi için kendilerini garantiye alma durumu söz konusu olabilir. Bu durumda Wagner güçleri, Orta Afrika Cumhuriyeti'nde olduğu gibi diğer ülkelerde de hükümete 'koruma' sağlayabilir. Bu durumda bazı ülkelere Wagner'in ve dolayısıyla Rusya'nın nüfuzu artacaktır.

Mevcut durumda Mali Hükümeti'yle anlaşan ve bu ülkede faaliyete başladığı iddia edilen Wagner'in son başarısı, Fransız Büyükelçisi ile Fransız medya kanallarının Mali'yi terk etmesi ve Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un Fransız birliklerini 2022 yılının Şubat ayında ülkeden çekmesi olmuştur. Söz konusu gelişme, Afrika devletleri üzerinde Batı güvenlik yardımının etkisinin azaldığına işaret etmektedir. Bu nedenle Wagner, gelecek dönemde siyasi ve askeri sorunları çözmek adına etkili bir yöntem olarak kabul görmeye başlamıştır. Bu da Afrika devletlerinde artan Wagner etkisinden anlaşılmaktadır. Yaptırımların ve Rusya-Ukrayna Savaşı'nın tüm dünya ekonomisine olan etkilerinden dolayı Afrika'da yaşanabilecek yiyecek sıkıntıları ve gıda kıtlığı ile yaklaşan seçimler ve siyasi istikrarsızlıklar, daha fazla Afrikalı liderin destek almak amacıyla Wagner güçlerine ulaşması gibi bir fırtına ortaya çıkarabilir.

Rusya'ya uygulanan yaptırımlar neticesinde Rus rublesi dolar karşısında büyük değer kaybetmiştir. Bu bağlamda Rusya'ya uygulanan yaptırımların belli bir noktaya kadar etki edeceği; ancak orta ve uzun vadede etkisinin fazla olmayacağı düşünülmektedir. Zira Rusya'ya karşı henüz kayda değer düzeyde doğalgaz ve petrol yaptırımı uygulanmamıştır. Yani adeta Rusya'ya çıkar

“ Rusya-Ukrayna çatışması, Afrika kıtasında sürdürülebilir, dayanıklı ve kapsayıcı gıda sistemlerini inşa etmek adına politika ve yatırım seçeneklerine olan acil ihtiyacı bir kez daha gözler önüne sermiştir. ”

yol bırakılmıştır. Çin'in örtülü desteği de Rusya'nın etkilenmesinin uzun vadeli olmayacağını göstermektedir. Ancak bütün bunların dışında Afrika'ya olan etkiler söz konusu olduğunda, Afrikalı devletlerden birçoğunun yaptırımlardan etkilenmesi olasıdır. Çünkü gıda, petrol ve doğalgaz fiyatlarındaki artış ile tedarik sıkıntılarının yaşanması, gıda güvenliğini zora sokacak, gıda başta olmak üzere birçok ürünün fiyatlarında olağanüstü artışa neden olacak ve dolayısıyla birçok Afrika devletinde büyük enflasyona yol açacaktır.

Tüm bunlara ek olarak siyasi ve diplomatik anlamda Afrika, adeta ikiye bölünmüş durumdadır. Bir taraf Batı'ya yakın olarak Rusya aleyhine oy verirken; diğer taraf çekimser kalmakta veya oylamalara dahi katılmayarak iki tarafın da yanında yer almaya özen göstermektedir. Aslında bu durum, Afrika'da artan Rus etkisini gözler önüne sermektedir. Askeri anlamda ise Wagner'in gelecek dönemde Afrika'da nüfuzunun artıp artmayacağı da Rusya-Ukrayna Savaşı'nın gidişatı ile yaptırımların boyutuna ve etkisine bağlı olarak değişiklik gösterecektir. Olası bir ek yaptırımlar paketine doğalgaz veya petrol unsurları eklendiği takdirde veya yaptırımların Rusya'dı düşünülenden fazla şekilde etkilenmesi halinde, Wagner güçlerinin kaynaklarında kısıntı yaşanabilir ve bu da Rusya'nın Afrika'daki etkinliği azaltabilir.

Sonuç olarak Rusya-Ukrayna çatışması, Afrika kıtasında

sürdürülebilir, dayanıklı ve kapsayıcı gıda sistemlerini inşa etmek adına politika ve yatırım seçeneklerine olan acil ihtiyacı bir kez daha gözler önüne sermiştir. Zira savaş, yoksulluk ve eşitsizlik de dahil olmak üzere yapısal zayıflıkları ve kırılabilirlikleri arttırmaktadır.

[1] Josefa Leonel Correia Sacko-Ibrahim Assane Mayaki, "Africa Nutrition Year: Impact of Russia-Ukraine Conflict on African Food Systems", African Union Development Agency, <https://www.nepad.org/publication/africanutritionyear-impact-of-russia-ukraine-conflict-african-food-systems#:~:text=Africa's%20wheat%20imports%20increased%20by,wheat%20and%20sunflower%20to%20Africa>, (Erişim Tarihi: 25.04.2022)

[2] Seth Onyango, "Ukraine Crisis: Could Africa Become Europe's Next Gas Station?", How we made it in Africa?, <https://www.howwemadeitinafrica.com/ukraine-crisis-could-africa-become-europes-next-gas-station/140820/>, (Erişim Tarihi: 26.04.2022)

[3] Kester Kenn Klomegah, "Europe Abandons Russia's Energy-Can Africa Become Reliable Alternative Supplier?", Modern Diplomacy, <https://moderndiplomacy.eu/2022/04/25/europe-abandons-russias-energy-can-africa-become-reliable-alternative-supplier/>, (Erişim Tarihi: 30.04.2022)

BASINDA ANKASAM

9 Mayıs 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol, Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki normalleşme süreciyle ilgili Azerbaycan Devlet Televizyonu AZ TV'ye konuştu.

9 Mayıs 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol, TRT Haber'de Cengizhan Cevahiroğlu'nun sunuculuğunu yaptığı Birinci Sayfa programına konuk oldu.

11 Mayıs 2022

ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol, TRT Ankara Radyosu Gündem programında dış politikadaki son gelişmeleri değerlendirdi.

12 Mayıs 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol, Kazakistan'ın önde gelen gazetesi Egemen Kazakistan için "Değişen Küresel Jeopolitikte Türkiye ve Kazakistan Arasında "Geliştirilmiş Stratejik Ortaklık" başlıklı bir yazı kaleme aldı.

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*'nin son sayısı yayımlanmıştır. *Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK* veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ CİLT V , SAYI II

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*'nin son sayısı yayımlanmıştır. *Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK* veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ANKASAM BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ CİLT V , SAYI II

